



AŞK KADAR, CİNSELLİK KADAR GEREKLİ Mİ?

# KISKANÇLIK

**Bazı kuramlara göre kıskançlık, bir güvensizlik belirtisi, olgunlaşmamış bir duygu ya da ruhsal bir bozukluk olarak kabul edilirken, evrimsel psikologlar kıskançlığa yeni bir bakış açısı getiriyorlar. Onlara göre, kıskançlık evrimsel süreç içinde kazandığımız bir duygu ve aşkın koruyucusu. Öyle ki bizim atalarımız kıskanç olmayanlar değil, kıskanç olanlardı diyorlar. İşin ilginç yanı, kıskançlığın, aşkın koruyucusu olduğu kadar, onu parçalayıcı da olabildiği.**

"Her insan evrimsel bir başarı öyküsüdür. Atalarımızdan herhangi biri bir buzul çağını, bir kuraklığı, bir düşmanı ya da bir salgın hastalığı atlattıysa, bizim atalarımız olmazlardı. Atalarımızdan herhangi biri, en azından kendi topluluğunda birlikte yaşadığı kişilerle işbirliği yapmayı başaramasaydı ya da toplumsal hiyerarşi içinde daha düşük bir konuma geçseydi, topluluktan dışlanıp ölümlü yüz yüze kalabilirdi. Eş seçme, kur yapma ve eş ilişkisini sürdürmede başarısız olsaydı, daha önceden başlamış olan atasal zincir onarılamaz bir biçimde kopardı ve bugün biz olamazdık. Her birimiz bugünkü varlığımızı, hayatta kalma başarısını yakalamış

binlerce atasal kuşağa borçluyuz. Sonraki kuşaklar olarak, bizler geçmişte onların başarılı olmalarını sağlayan tutkularını miras aldık. Bu tutkular, yaşam boyu süren hayatta kalma savaşı, konumu koruma çabası ve eş ilişkisi arayışı yolculuğumuzda bizi çoğunlukla bilinçsizce yönlendirdi." Bu görüşlerin sahibi Texas Üniversitesi'nden evrim psikoloğu David Buss. Evrimsel yaklaşımın psikolojiyi anlamaya büyük katkısı olacağına inandığı için bu alanda çalıştığını söyleyen Buss, kadın-erkek ilişkisinin evrimsel yönüyle ilgileniyor. Buss, geçtiğimiz yıllarda yaptığı araştırmalarda, kadınların ve erkeklerin tutkularının özelliklerini, kökenlerini ve sonuçlarını in-

celiyor. Özellikle üzerinde durduğu konularsa kıskançlık, aldatma, aşk, cinsellik ve cinsiyet rolleri. David Buss'ın kıskançlık üzerine, "Dangerous Passion-Why Jealousy is as Necessary as Love and Sex?" (Tehlikeli Tutku: Kıskançlık Neden Aşk ve Cinsellik Kadar Gerekli?) adında bir de kitabı var.

## Biz Kıskanç Olan Ataların Çocuklarıyız

Darwin'in evrim kuramı "uyum sağlayan hayatta kalır" düşüncesinden yola çıkar. Uyum sorunları, genellikle yiyecek kaynakları, düşmanlar,

asalaklar, hastalıklar, iklim koşulları gibi etkenlerle sınırlı olarak düşünülür. Oysa, Darwin'e göre, uyum sağlanarak hayatta kalma savaşını yalnızca belirli bir noktadan bakarak açıklamak olanaksızdı. Darwin, farklı cinsiyetler için farklı uyum sorunlarının olabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle evrim kuramıyla ilişkili olarak eşeysel seçim kuramını ortaya koymuştu.

Darwin'i uyum sorunlarının farklı cinsiyetler için farklı olabileceğini düşünmeye iten, bazı türlerde dişi ve erkeğin yapısal olarak birbirinden önemli ölçüde farklı olmasıydı. Tavuskuşlarında erkeğin çok renkli, gösterişli bir kuyruğunun olup dişinin daha gösterişsiz olması ya da denizaslanlarında erkeğin dişinin dört katı ağırlıkta olması gibi. Her iki cinsiyet aynı uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmış olsaydı, vücut biçimleri, büyüklükleri ya da çeşitli yapısal özellikleri aynı olmaz mıydı? Neden bazı türlerde dişiler ve erkekler bazı yapısal özellikleri bakımından farklı da, bazı türlerde böyle bir durum söz konusu değil? Darwin, eşeysel seçim kuramıyla bu sorulara yanıt bulmaya çalışmıştı.

Eşeysel seçim kuramı, özelliklerin evriminin eş seçiminin sonuçlarına bağlı olarak belirlendiğini kabul eder. Eşeysel seçimin iki tipi var: erkeklerin birbiriyle yarışmasıyla ilgili olarak cinsiyet içi seçim ve eş seçimiyle, özellikle de dişilerin eş seçimiyle ilgili olarak da cinsiyetler arası seçim. Her iki eşeysel seçim tipi de farklı uyum sorunlarından kaynaklanır. Erkek ve dişiler, evrimsel tarihlerinde farklı uyum sorunlarıyla karşı karşıya kaldıklarından, çiftleşme, cinsellik, saldırganlık özellikleri bakımından birbirlerinden büyük ölçüde farklıdır.

Dişi ve erkeğin evrimsel uyum açısından temel farklılıklarından biri "babalık kuşkusu". Üreme biyolojisine göz atarsak, dişi ve erkeğin çoğalma

sürecindeki rollerinin farkı kolaylıkla görülebilir. Döllenme dışının vücudu içinde gerçekleştiğinden, dışının yavru oluşumuna katkısı, zaman ve enerji bakımından erkeğinkinden daha fazladır. Döllenmenin bu şekilde gerçekleşmesinin, erkeğin "babalık kuşkusu" duymasına neden olduğu düşünülüyor. Erkek açısından, eşinin onu cinsel olarak aldatması, kalıtsal olarak çocukların babasının kendisi olduğundan kuşku duymasına neden olur ve kendine güvenini tehlikeye düşürür. Farkında olmadan başka bir babanın çocuklarına bakmak, yetiştirmek onun için zaman kaybıdır. Elbette ev-



rimsel açıdan! Erkeklerin bir ilişkinin bitip bitmediğini duygusal aldatmadan çok cinsel aldatmaya bağlı olarak belirledikleri düşünülüyor. Kadınlarmsa çocuklarının kendilerine ait olmayabileceği şeklinde bir kuşkuyu hiç duymadıkları ortada. İç döllenme, kadınlarda çocuklarının kalıtsal olarak kendilerine ait olduğunun garantisi. Öyle ki hiçbir kadın, doğurduğu çocuğun kendine ait olup olmadığını aklına bile getirmez. Biyolojik açıdan kadınlar, erkeklerin kendilerine güvenemeyecekleri kadar kendilerine güvenirlere.

Erkeklerin babalık kuşkusu bir yana, David Buss atasal annelerimizin bir sorunla daha karşı karşıya oldukla-

rını ileri sürüyor. Atasal annelerimizin sorunu, eşinin duygusal olarak başka birine ilgi duyması. Çünkü kadınlar açısından erkeklerin tersine, ilişkinin duygusal yönünü yitirmek cinsel yönünü yitirmekten daha önemli. Çünkü, kadınlar eşlerinin duygusal katılımının yitirilmesini, ilişkinin bitmesinin işareti olarak görüyorlar. Erkeklerin bir gecelik kaçamaklarının kadınlara acı verdiğini, ancak çoğu kadının merak ettiği şeyin erkeğin öteki kadını gerçekten sevip sevmediği olduğunu belirtiyorlar. Buss'a göre, bizler aşkı yitirme olasılığı doğduğunda kıskançlık gösteren atasal annelerin ve eşi başka bir erkekle cinsel ilişki kurduğunda kıskançlık gösteren babaların çocuklarıdır.

## Kıskançlığın Evrimi

Ünlü antropolog Margaret Mead'in 1928'de yayımlanan "Coming of Age in Samoa" (Samoa'da Gençlik Çağı) adlı kitabı, yayımlandığında epeyce ses getirmişti. Mead, dokuz ay kadar gece gündüz birlikte yaşadığı, Pasifik Okyanusu'ndaki Samoa adası halkını gözlemlemişti. Ada halkıyla ilgili olan kitabında davranışlarımızın genlerimizle değil, çevre koşullarına bağlı olarak belirlendi-

ğini ileri sürüyordu. Adada yaşayanlarla ilgili olarak suçluluk, kıskançlık, öfke ve şiddetten uzak bir tablo çiziyordu. Tek eşlilik burada yoktu, eşlerin boşanması, birinin evden gitmesiyle gerçekleşiyordu. Mead'in kitabının yayımlanmasından yaklaşık 50 yıl sonra, başka bir bilimadamı, Derek Freeman, Mead'in düşüncelerinin doğru olmadığını ileri sürdü. Bu sırada Mead artık yaşamıyordu; ancak bilim dünyasının en yoğun tartışmalarından biri bu konu üzerinde yoğunlaşmıştı. Freeman, diğer toplumlarda olduğu gibi Samoalılarda da kıskançlık, öfke gibi duyguların var olduğunu ileri sürüyordu.



Norveçli ünlü ressam Edvard Munch'un çocukluğu ve ilk gençliği acılarla dolu geçmişti. Ailesinde yaşanan hastalıklar ve ölümler nedeniyle acıyı erken yaşlarda tanıyan Munch, tüm bu duygularını tablolarına aktarmıştı. Ölüm, hastalık, endişe, melankoli, yalnızlık, kıskançlık... Hatta kıskançlığın tadını daha iyi anlayabilmek için sevgilisinin başka bir adamla beraber olmasına izin verdiği de söylenir.

Mead'inkine benzer çoğu kuram, kıskançlığın çocukça bir duygu, kendine güvensizliğin işareti, ruhsal bozukluk ya da bozuk kişilik özelliği olduğunu ileri sürse de evrimsel psikologlar kıskançlığı evrimsel bir uyum olarak kabul ediyorlar. İnsanların, şeker, yağ ve protein yemeyi tercih etmeleri yemek seçeneklerini nasıl artırırsa; ya da örümcek ve yılan korkusuna benzer korkular, kendilerini tehlikeli hayvanlardan korumalarına nasıl daha çok yardım ettiyse, kıskançlığın da böyle olduğu düşünülüyor. Kıskançlık bize hangi uyumsal yararları sağlıyor? Bu sorunun yanıtı, evrimsel psikologlara göre kısaca şöyle: Kıskançlık, üreme için tehlike oluşturabilecek tüm dış etkenlerle başedebilmeyi sağlayan ve atalarımıza bu bakımdan önemli ölçüde yardım etmiş olan bir tutku. Bu tutku, bugün de bize yardım etmeyi sürdürüyor. Örneğin, kıskançlık, ilişki için tehlike oluşturabilecek üçüncü bir kişiyi sözel olarak uyarabilmeyi ya da soğuk bakışlarla uzak tutabilmeyi sağlar. Eşle duygu alışverişini artırarak onu dışa (başka ilişkilere) dönük olmaktan korur. Diğer bir deyişle aşkın koruyucusudur. Kıskançlık aşkla birlikte evrimleşmiştir ve aldatılma-terkedilme tehlikesine karşı bizi korur.

David Buss'a en sık sorulan sorulardan biri, kıskançlığın evrimsel nedenlerini bilmenin insanlara ne sağlayacağı. O, bu soruları özetle şöyle ya-

nıtlıyor: "Bizler, bu ilginç mekanizmaları bilinçli olarak sürdürmüyoruz. Bu tehlikeli tutkuya neden olan evrimsel mantığın farkında değiliz. Hiçbir erkek 'karım başka biriyle cinsel ilişki kuruyor, kalıtsal babalığım tehlikeye girecek; böylece genlerim yeni kuşaklara aktarılamayacak, eyvah' ya da 'karım doğum kontrol hapı kullanıyor, başka biriyle cinsel ilişki kurarsa önemli değil, çünkü babalık kuşkusu duymamı gerektiren bir durum yok' diye düşünmez. Hiçbir kadın da 'eşim başka bir kadına aşık; bu bana ve çocuklarına olan duygusal bağımı tehlikeye düşürüyor ve benim üreme başarımları azaltıyor' diye düşünmez. Kıskançlık kör bir tutkudur, tıpkı şekerli yiyeceklere duyduğumuz istek gibi."



Sanatın her dalı için zengin bir malzeme sunan kıskançlığı kullanan yazarlardan biri de Shakespeare. Fotoğrafta Shakespeare'in ünlü oyunu Othello'nun 1995 yılında Oliver Parker tarafından çekilmiş filminden bir görüntü yer alıyor.

## Kıskançlığın Karanlık Yüzü

Shakespeare'in ünlü eserlerinden Othello'da, oyunun kahramanlarından soylu, akıllı, güçlü ve dürüst kişilikli Othello ve karısı Desdemona birbirlerini büyük bir aşkla sevmektedir. Ancak, Iago yetkiyi kendi yerine Cassio'ya veren Othello'ya kinlenir. Othello'nun büyük aşkına ilk armağanı olan mendili Desdemona kaybetmiştir. Anlamı çok büyük olan bu armağanı Desdemona bir türlü bulamaz. Othello, karısının mendili kaybetmesinden kuşkulana başlar. Mendili ele geçiren Iago, Othello'nun Desdemona'ya güvenini sarsacak bir plan kurar ve bunu başarır. Iago'nun planı sayesinde Othello Desdemona'nın Cassio'yla aşk yaşadığından kuşkulana başlar. Kıskançlığın ateşiyle yanıp tutuşan Othello önce Cassio'yu, sonra karısını öldürür. Ancak, bu arada her şeyin Iago'nun işi olduğu ortaya çıkar. Bunun üzerine Othello kendini öldürür ve Iago idama mahkum olur. Kıskançlık aşkın koruyucusu olarak evrimleşti denilmesine karşın, bazı durumlarda kıskançlık bir ilişkiyi yıkabiliyor. Tıpta Othello Sendromu denilen aşırı kıskançlık durumuna bağlı olarak şiddet baş gösterebiliyor. İş bu noktaya geldiğinde de çoğunlukla kadınlar şiddete maruz kalabiliyor.

Gerçekten aşık olanlar mı kıskançlık yaşıyor, yoksa tersi mi? ABD'de yapılan araştırmalarda kadınlarla erkeklerin eşlerinin kıskançlığını derin aşkın; kıskançlık duygusu olmayışının



aşkın azaldığının bir göstergesi olduğunu düşündükleri belirlenmiş. Bir araştırmancının sonuçlarıysa, kıskançlığın uzun süreli ilişkilerle bağlantılı olduğuna ilişkin ipuçları sağlamış.

## Kıskandırmanın Gücü

Evrimsel süreç içinde kıskançlığın bugünkü yerini almasıyla, eşlerde kasıtlı olarak birbirini kıskandırma eğilimi başlamış. Bunun, ilişkinin gücünü ölçmek için bir araç olarak kullanıldığını söyleyen David Buss, her iki cinsiyetin de kasıtlı kıskandırma oyunları yapabildiğini söylüyor. Ancak yüzdelere farklı; bir araştırmada kadınların % 31'inin, erkeklerinse % 17'sinin eşlerini kasıtlı olarak kıskandırmaya çalıştıkları belirlenmiş. Erkeklerle kadınlar arasındaki bir başka fark da kıskandırmak için başvurulan oyunlarla ilgili. Kadınların başvurdukları kıskandırma yöntemlerinden birincisi, eşin de bulunduğu ortamlarda kasıtlı olarak başka erkeklerle arkadaşlık etmek, ikincisi kasıtlı olarak eşini umursamıyor görünmek, üçüncüsüye doğrudan başka erkeklerle kur yapmak. Kadınların bir başka ustalıklı kıskandırma yöntemi de eşinin yanında başka erkeklerle gülümsemek. Wayne State Üniversitesi'nden Antonia Abbey'nin bir araştırmasına göre, kadınların erkeklerle gülümseme amacını, kadınlar ve erkekler farklı nedenlere bağlıyor. Bir kadın bir başka erkeğe gülümsediğinde erkekler bunun cinsellik amacı taşıdığını düşünüyor. David Buss ve onunla aynı üniversiteden olan Martie Haselton, erkeklerin kadınların kendilerine



David Buss, kıskançlığın bir ilişkiyi yıkabileceğini, yenileyebileceğini, hatta kimi zaman mutlu bir ilişkinin anahtarı bile olabileceğini ileri sürüyor. Ona göre, kıskançlık, eşleri bir arada tutmada güven duygusu kadar önemli. Üstelik eşler arasındaki bağı güçlendirdiğinden, aldatmaya karşı bir erken uyarı sistemi olarak evrimleşmiş bir mekanizma.

gülümseyişinden cinsel anlamlar çıkarmalarını "uyumsuz bir önyargı" ve erkeklerin farkında olmadan geçici cinsel ilişkilere yönelmelerinin bir sonucu olarak yorumluyor. Sonuçta bir kadın bir erkeğe eşinin yanında gülümsediğinde iki farklı erkekte bu evrimsel mekanizmayı devreye sokmuş oluyor. Gülümsediği erkek, onun kendisiyle cinsel ilişkiye girmek istediğini düşünüyor; eşiyse kıskanıyor ve öteki erkeği kendine rakip olarak görüyor. David Buss, kadınların kıskançlık nedeniyle zaman zaman şiddetle karşı karşıya kalmalarına karşın, neden böyle bir yola başvurduklarını da sorguluyor. Bu amaçla yapılan bir başka araştırmada da 150 çifte eşlerini kasıtlı olarak kıskandırıp kıskandırmadıkları ve bunu neden yaptıkları sorulmuş. Sonuçlar, kadınlardan % 40'ının ilişkinin gücünü ölçmek, % 38'inin eşinin ilgisini çekmek, % 10'unun eşinin bir hatasına karşılık öç almak, % 8'inin

kendine güvenini artırmak ve kalan küçük bir yüzdenin de eşini cezalandırmak için kasıtlı kıskandırma yoluna başvurduğunu ortaya koymuş. Böylece kadınlar, kıskandırma yoluyla eşlerinin ilişkiye duygusal katılımını ve ilişkilerinin derinliğini ölçüyorlar. David Buss, kadınların ilişkilerinin gücünü ölçmeye gereksinim duyduğu durumlarda, bu evrimsel mekanizmadan yararlandıklarını düşünüyor. Her ne kadar eş açısından bir bedeli olsa da, kasıtlı kıskandırmanın, ilişkiye ait başka türlü elde edilemeyecek bilgiler sağladığını da söylüyor. Kıskanan erkeklerle ilgili bulgular da var. Kıskanan erkek, eşiyse daha çok ilgilenmeye başlıyor. Ancak David Buss, kıskandırmanın yararı olsa da, beceriklice ve zekice yapılmadığında istenmeyen sonuçlara neden olduğunu da gözardı etmemek gerektiğini savunuyor.

Sonuç olarak evrimsel psikologlar, kıskançlığı yaşamının acı veren bir durum olmasına karşın, bize gerçek rakiplerimizden gelebilecek gerçek tehlikeleri haber verebilecek bir uyarı sistemi de olduğunu ileri sürüyorlar. Evrim, bizi kıskançlık, korku, öfke, neşe, utanma ve aşk gibi zengin bir duygu dağarcığıyla donatmış. Kıskançlık gibi duyguların ve tutkuların anlaşılmasının kadın-erkek ilişkilerine epeyce yeni bakış açısı katacağı açık.

Zuhal Özer



Kaynaklar  
Jealousy: Why We Need it as Much as Love and Sex, Psychology Today, Haziran 2000.  
<http://www.lse.ac.uk/Depts/cpnss/darwin/evo/buss.htm>  
[http://www.harbour.sfu.ca/general-info/psa/psych/buss\\_talk.htm](http://www.harbour.sfu.ca/general-info/psa/psych/buss_talk.htm)  
<http://www.nytimes.com/books/first/b/buss-passion.html>  
[http://www.galegroup.com/free\\_resources/whm/bio/mead\\_m.htm](http://www.galegroup.com/free_resources/whm/bio/mead_m.htm)